

Література

1. Босак І.П., Кобрин Л.Й. Роль інформаційного забезпечення у підвищенні якості управління підприємством // Квалілогія книги. – 2006. – Вип. 10.
2. Петрович Й. М., Новаківський І.І. Розвиток інформаційних потоків у виробничих системах // Вісник НУЛП Логістика. – 2003. – Вип. 469. – С. 270 – 281.
3. Босак І.П. Вплив інформаційних систем управління на підвищення конкурентоспроможності підприємства // Вісник Львівського державного інституту новітніх технологій та управління ім. В.Чорновола: Вип. 3. – Львів: Апріорі. – 2008. – С. 134 – 144.
4. Саєнсус М.А. Основи організації бізнес-процесів підприємств в умовах глобальної інформаційної економіки // Вісник Львівського державного інституту новітніх технологій та управління ім. В.Чорновола: Вип. 3. – Львів: Апріорі. – 2008. – С. 345 – 354.
5. Винарик Л.С., Щедрин А.Н. Информатизация как фактор конкурентного преимущества субъектов хозяйствования // Економіка промисловості. – 2008. – № 2 (41). – С. 32 – 36.
6. Вовканич С. Соціогуманістичний контекст наукомісткої економіки інноваційного суспільства // Економіка України. – 2005. – № 3. – С. 42 – 47.
7. Логистика: Учебное пособие / Под. ред. Аникина Б.А. – М., 1999.
8. Дише Джил. CRM-навигатор: Пособие по управлению взаимоотношениями с клиентами. – К.: Изд.-во Алексея Капусты, 2006.
9. Гурч Л.М., Курчєва Н.С. Вдосконалення маркетингових комунікацій як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства в умовах сучасному ринку // Маркетинг та логістика: Тези доповідей VI міжнародної науково-практичної конференції. – Львів, 2008. – С. 109 – 113.
10. Прахалад К.К. Рамасвами. Венкат. Майбутнє конкуренції. Творення унікальної цінності спільно з клієнтами: Пер. з англ. Михайла Ставицького. – К.: Видавництво Олексія Капусти (підрозділ «Агенція «Стандарт»), 2005. – 258 с.
11. Винарик Л.С., Щедрин А.Н. Информатизация как фактор конкурентного преимущества субъектов хозяйствования // Економіка промисловості. – 2008. – № 2 (41). – С. 32 – 36.
12. Прушківський В.Г. Формування інформаційної та функціональної інфраструктур промисловості в регіоні // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 8. – С. 31 – 34.

Надійшла 04.09.2009

УДК 658.8

О. А. ГОЛУБОВСЬКА, В. Л. КАРПЕНКО
Хмельницький національний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У статті проведено аналіз стану інноваційної активності промислових підприємств України, визначено основні проблеми та ризики їх подальшого економічного розвитку.

In article is organized analysis of the condition innovative activities industrial enterprises of Ukraine, are determined main problems and risks of the future economic development.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційна активність, продуктивні інновації, технологічні інновації, стимулювання інноваційної діяльності.

Актуальність дослідження. Ситуація, яка характеризує промислові підприємства України сьогодні, вже ні в кого не викликає сумніву, що нарешті потрібно спрямовувати економіку в напрямку високотехнологічних структурних зрушень. Протягом останніх років інерційне неякісне економічне зростання багатьох українських підприємств (орієнтоване на короткострокові та нестійкі результати) призвело до неспроможності багатьох з них конкурувати на світовому ринку. А інновації є саме тією рушійною силою, яка забезпечить конкурентоспроможність та сформує попит на продукцію вітчизняних підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню стану та ролі інновацій у діяльності промислових підприємств України приділяють увагу такі науковці, як В. Карпенко [2], В. Зяньков [3], Д. Покришка, С. Архієреєв, Т. Тарасенко [4].

Мета статті полягає у дослідженні інноваційної активності промислових підприємств України та визначенні основних проблем і ризиків їх подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна діяльність – це комплекс наукових, технологічних, організаційних, фінансових та маркетингових заходів, які спрямовані на створення та впровадження інновацій (проведення і придбання наукових досліджень, нових технологій, виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, впровадження нових методів їх виробництва,

придбання машин, обладнання, установок, інших основних засобів та капітальні витрати, пов'язані з впровадженням інновацій, маркетинг, реклама та інші). Ці заходи не завжди призводять до впровадження інновацій, але необхідні для їх створення [1].

На відміну від розвинутих країн, в Україні ще не створено національну інноваційну систему, а сама інноваційна діяльність характеризується структурною деформованістю, інституційною неповнотою, неузгодженістю та незбалансованістю технологічних, економічних і соціально-ціннісних аспектів. Інноваційні процеси в Україні не набули достатніх масштабів і не стали суттєвим фактором зростання ВВП. Офіційно задеклароване економічне зростання 2001 – 2008 років не може претендувати на назву економічного розвитку. Економіка так і не була модернізована, у зв'язку із чим на сьогодні ВВП становить лише 2/3 від відповідного показника 1990 року. За офіційними даними, протягом першої половини 2008 року реальний ВВП зріс на 6,3 %, тоді як індекс цін промислових товарів збільшився на 29,4 %! За найсприятливіших умов реальне зростання ВВП у 5 – 6 % річних призведе до зростання головного показника конкурентоспроможності країни – рівня ВВП на душу населення до 2010-го – максимум до 3,5 – 4 тис. дол., тоді як у країнах ЄС він уже в 2005 році сягнув 32 тис. дол. [4].

Інноваційна діяльність як засіб досягнення конкурентних переваг не має альтернативи, а для України характерне скорочення кількості інноваційно активних підприємств. Так, у 2008 році (за даними Держкомстату України) питома вага підприємств, що займалися інноваціями становила 13 %, що на 1,2 % менше ніж у попередньому році. Варто зазначити, що найбільше інновацій здійснюють підприємства м. Києва, Івано-Франківської, Вінницької, Тернопільської, Чернівецької та Чернігівської областей, найменш інноваційно активні промислові підприємства зосереджені в м. Севастополь та у Хмельницькій області. Тут потрібно врахувати, що загалом по Україні впав і обсяг промислового виробництва на 30,4 % за 2008 рік.

Збільшення числа інноваційно-активних підприємств спостерігається лише в АР Крим, Донецькій, Закарпатській, Київській, Миколаївській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Черкаській, Чернігівській областях, незмінною залишилася ситуація у Одеській області. Значне зменшення кількості промислових підприємств, які впроваджують інновації, характерне для Вінницької, Волинської та інших областей (рис. 1).

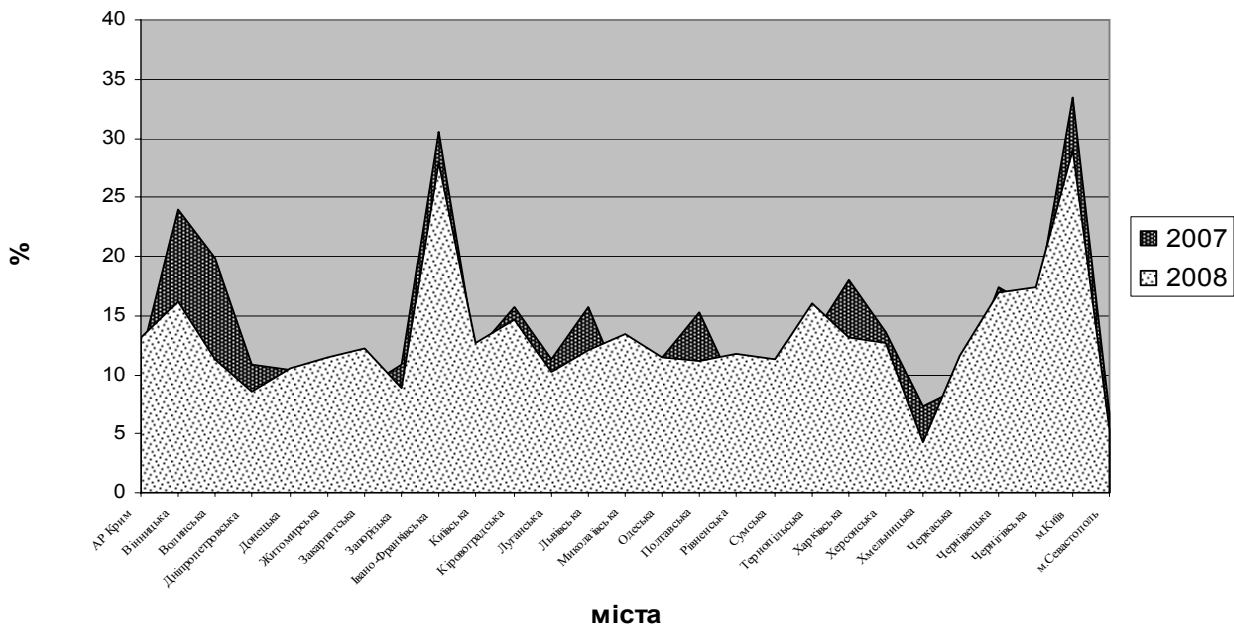

Рис. 1. Частка інноваційно активних промислових підприємств у загальній кількості промислових підприємств (у 2008 році)

Питома вага наукових та науково-технічних робіт у ВВП зменшується з кожним роком і у 2008 становила 0,9 %. Аналіз структури джерел фінансування технологічних інновацій (табл. 1) показав, що основним напрямком фінансування виступають власні кошти. Зокрема, у 2008 році понад 60 % склали власні кошти, але це на 10 % менше ніж у попередньому році, знизилась також частка фінансування з боку іноземних інвесторів майже на 65 %. Порівняно з 2007 роком у 2008 збільшилося залучення коштів з інших джерел до 35,7 % та державного бюджету – до 2,8 % від загального обсягу фінансування [1].

Економіка України обтяжена інерцією попереднього розвитку. За рівнем конкурентності ринків Україна подібна до США у 1940-х роках. За оцінкою Лозанського інституту менеджменту, індекс конкурентоспроможності України у 2008 році впав з 46-го місця одразу на 54-е з 55 можливих. Для порівняння, Тайвань посів 13 місце, Китай – 17, Індія – 29, Південна Корея – 31, Бразилія – 43, Росія – 47, Південна Африка – 53-е. Разом з тим інтегральний індекс інноваційності економіки, який розраховується на підставі оцінки чотирьох складових (освіти, інновацій, інформаційної інфраструктури та інституційної основи), становить в Україні 5,7 з 10 можливих [4].

Джерела фінансування технологічних інновацій

Джерела фінансування	Обсяги фінансування, млн грн		Відсоток до загального обсягу		Темп зміни показника, %
	2007	2008	2007	2008	
Роки	2007	2008	2007	2008	2008/2007
Всього	10850,9	11994,2	100	100	110,536453
У тому числі за рахунок:					
– державного бюджету	144,8	336,9	1,33445152	2,80885761	232,665746
– власних коштів	7999,6	7264,0	73,722917	60,5626053	90,8045402
– іноземних інвесторів	321,8	115,4	2,96565262	0,9621317	35,8607831
– інших джерел	2384,7	4277,9	21,9769789	35,6664054	179,389441

Тенденції зміни структури джерел фінансування технологічних інновацій протягом періоду з 2002 по 2008 рік зображені на рис. 2.

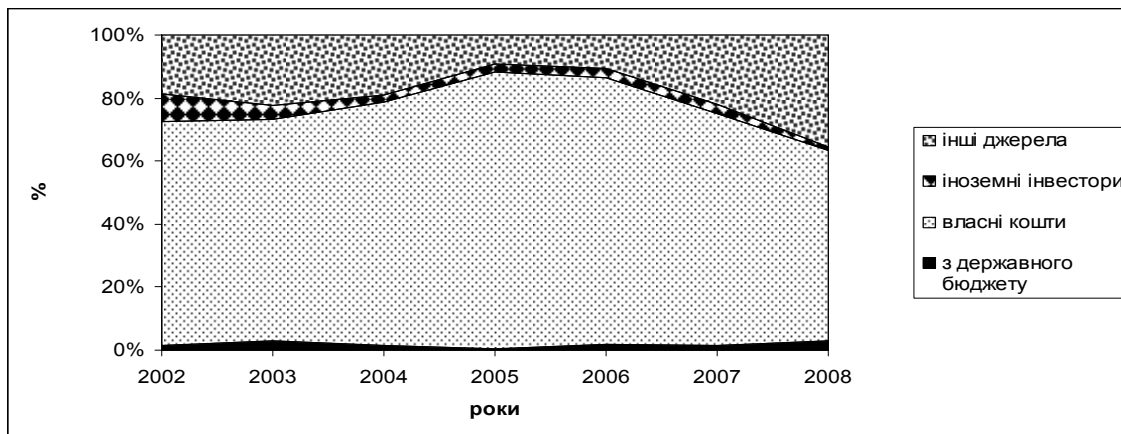

Рис. 2. Структура фінансування технологічних інновацій в Україні з різних джерел за 2002 – 2008 роки

Основна проблема полягає в тому, що значна сума коштів продовжує спрямовуватися вітчизняними підприємствами на екстенсивний розвиток – підтримку застарілої матеріально-технічної бази, придбання і ремонт обладнання. Із промислових підприємств України, що все ж проявляють інтерес до інноваційної діяльності, більше половини займаються продуктовими інноваціями. Це пояснюється тим, що кошти, вкладені в цей вид інноваційних проєктів, набагато швидше повертаються, аніж окупність технологічних інновацій [3].

Низькі обсяги фінансування загалом і за рахунок власних накопичень (в абсолютній величині) зокрема не створюють можливості для вітчизняних підприємств займатися результативною інноваційною діяльністю і створювати власний інноваційний продукт, який би відрізнявся суттєвою новизною. Разом з тим, ринкові умови господарювання вимагають випуску продукції, здатної конкурувати із існуючими на ринку, в тому числі із продукцією розвиненіших у технологічному відношенні фірм зарубіжних країн. Вирішення цих завдань потребує значного інвестування у основний капітал [2]. Незважаючи на те, що обсяги інвестування в основний капітал в останні роки постійно зростають (у 2008 році становили 233,081 млрд грн, що майже на 24 % більше, ніж у 2007 році), українська продукція все ж характеризується низьким рівнем наукомісткості, що зменшує її конкурентоспроможність. Так, за результатами 2008 року питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової становила 5,9 %, що на 0,8 % менше ніж у попередньому році [1].

Досить недосконалою є структура інноваційних витрат. За даними Держкомстату України найбільшу частину (63,9 %) у загальних витратах на інноваційну діяльність становили витрати на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення; на дослідження і розробки – 10,4 %; придбання нових технологій (патентів і ліцензій) – лише 3,5 %, тобто переважають витрати на реконструкцію підприємств, перебудову виробництва, оснащення його новою технікою тощо.

При цьому основні зусилля керівників підприємств спрямовувалися на пошук інвесторів, які б надали необхідні для придбання нової техніки (технології) ресурси. Великі надії поклалися на залучення іноземного капіталу, який би приніс із собою нові технології. Однак іноземні інвестори, остерігаючись великих ризиків, пов'язаних із недосконалістю та мінливістю інституційного середовища України [2], нестабільністю політичної та економічної систем, а зараз ще й загальносвітовими кризовими явищами, неохоче вкладають свої кошти. Показовим став 2005 рік, коли інвестиції в українську економіку почали зростати, проте вже з наступного року частка іноземних інвестицій в основний капітал зменшувалася, досягнувши 3,3 % у 2008 році (рис. 3).

Лише для м. Севастополя характерна позитивна тенденція в залученні інвестицій в основний капітал (+3,7 %). Найбільшого зменшення зазнали Луганська, Тернопільська, Запорізька, Чернігівська та

Київська області [1].

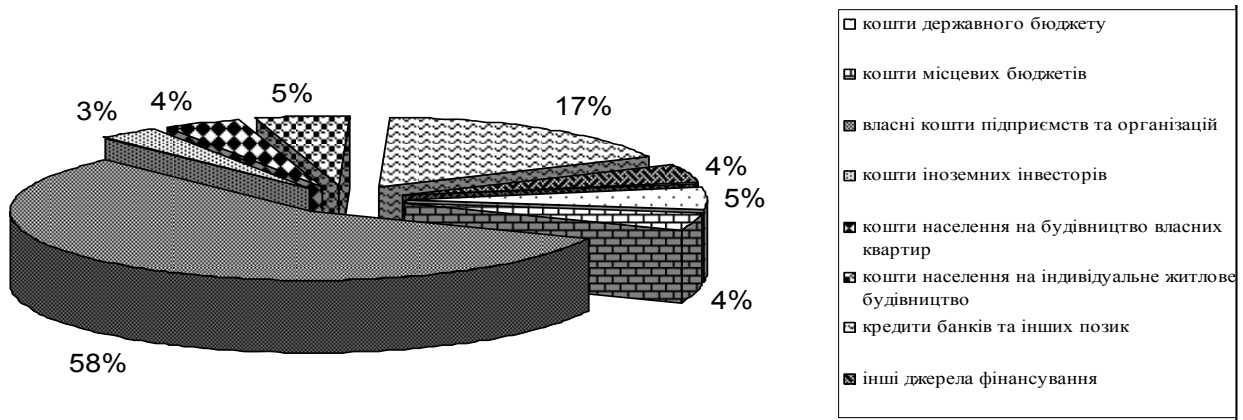

Рис. 3. Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування у 2008 році (%)

Для України завжди була характерною значна диспропорція у розвитку промисловості, а зараз ще й загальносвітове зниження попиту на певні види продукції, що викликане світовою фінансовою кризою, погіршило ситуацію. Подальші перспективи зростання визначатимуться спроможністю подолати базові суперечності розвитку гнучкістю і ефективністю реагування на зміну конкурентної ситуації як на світовому, так і на внутрішньому ринку. Адже криза показала, що лише якісний інноваційний продукт може витримати конкуренцію на світовому ринку.

Серед основних ризиків для динаміки розвитку промисловості України найбільший вплив, на думку Д. Покришки, матимуть такі [4]:

- 1) загальносвітове скорочення динаміки економічного розвитку;
- 2) інфляційні процеси у більшості країн, що, з одного боку спричиняють зростання цін на імпортовані товари, а з іншого – стримують нарощування зовнішнього попиту;
- 3) виклики, пов'язані зі вступом України до СОТ і відповідним посиленням конкуренції на внутрішньому ринку, нарощуванням імпорту окремих груп товарів, що можуть спричинити скорочення виробництва в таких галузях, як харчова, легка промисловість, окремих підгалузях машинобудування;
- 4) подальше зростання вартості імпортованого газу, що, ймовірно, в умовах стабілізації цінової ситуації на ринках металів і хімічної продукції обумовить скорочення рентабельності в цих галузях;
- 5) збереження високого рівня зношеності основних фондів;
- 6) домінування у багатьох галузях промисловості (насамперед, сировинних) тенденції до підвищення ступеня використання існуючих виробничих потужностей із застосуванням застарілих технологій;
- 7) високий рівень енергоємності більшості галузей промисловості;
- 8) низька ефективність механізму підтримки експорту промислової продукції;
- 9) обмеження, пов'язані з нерозвиненістю виробничої та логістичної інфраструктури;
- 10) нерозвиненість механізмів підтримки інновацій і технологічного розвитку;
- 11) недостатній рівень захисту прав власності в Україні.

Усвідомлення цих тенденцій має започаткувати роботу, спрямовану на посилення ролі держави в акумулюванні внутрішніх ресурсів країни та спрямуванні їх на оновлення технологічної бази української економіки та на пошук відповідних зовнішніх фінансових ресурсів. Вдосконалення державного управління у сфері інноваційної діяльності має вдосконалити її нормативну основу, забезпечити вищий рівень фінансування інноваційних розробок, концентрацію коштів на найважливіших напрямках інноваційного розвитку та сформувати належну інфраструктуру.

Висновки. В сучасному світі економічне зростання стало синонімом інновацій, а інноваційні процеси дозволяють отримати креативне рішення проблеми, найбільш конкурентний продукт, що є нагальною потребою української економіки сьогодні.

Література

1. Держкомстат України [Електр. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Карпенко В.Л. Формування мотивів і стимулів інноваційної діяльності підприємства : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук / В. Л. Карпенко. – Хмельницький : Вид-во ХДЦНТЕІ, 2005. – 20 с.
3. <http://www.nbuv.gov.ua>
4. <http://www.niss.gov.ua>

Надійшла 05.09.2009